

LUNDS UNIVERSITET

En jämförande studie av Sveriges och Tysklands konstitution

Konstitutionens påverkan på makten med regeringschefernas och ministrarnas roll i fokus

Abstract

I vår uppsats så undersöker vi vad den svenska och tyska konstitutionen säger om vilka maktbefogenheter regeringscheferna har inom regeringen. Vi ville ta reda på om det skiljer mycket mellan ländernas grundlagar och hur detta sedan tar sig uttryck i regeringsarbetet. Vi har med hjälp av en jämförande fallstudiemetod analyserat konstitutionerna i originaltext och sedan presenterat detta mot olika typer av undersökningar rörande regeringschefernas och ministrarnas roller inom regeringen. Med utgångspunkt i empirin där konstitutionerna och regeringsarbetet behandlas, innefattar analysen en jämförelse mellan länderna där vi redovisar likheter och skillnader med baserat på konstitutionerna. Diskussionen och slutsatsen binder ihop arbetet med en teoretisk förankring till Principial-agentteorin och Lukes teori om maktdimensioner. Slutsatserna vi kan dra av arbetet är att den tyska grundlagen ger regeringschefen tydligt mer maktbefogenhet än vad den svenska författningen gör. Detta verkar främst bero på den tyska regeringschefens befogenheten att bestämma den politiska riktlinjen och därmed bestämma över dagordningen.

Nyckelord: Regeringschef, ministrar, konstitution, makt, Sverige, Tyskland, Bundestagen, jämförande politik

Antal ord: 9542

1.0 Inledning	5
1.1 Bakgrund.....	5
1.1.1 Författningshistoria.....	5
1.1.2 Sverige och Tysklands regeringschefer	6
1.2 Syfte	7
1.3. Hypotes	7
1.4 Frågeställning.....	8
2.0 Teori.....	8
2.1 Analytiskt ramverk.....	8
2.2 Steven Lukes tredimensionella makt - maktens tre dimensioner	9
2.2.1 Den endimensionella synen	9
2.2.2 Den tvådimensionella synen.....	10
2.2.3 Den tredimensionella synen	10
2.3 Principal-agentteorin	11
3.0 Metod	13
3.1 Komparativ fallstudiemetod.....	13
3.2 Beskrivande och förklarande studier.....	14
3.2.1 Teorikonsumerande studier	15
3.3 Urval.....	15
3.4 Operationalisering och förtydligande av begrepp	16
3.5 Material	17
3.5.1 Reliabilitet och validitet.....	18
4.0 Empiri.....	19
4.1 Tysklands federala system	19
4.2 Tysklands konstitution.....	20
4.3 Tysklands regeringschef och regeringsbildandet.....	21
4.4 Tyskland regeringschef, ministrar och ansvarsområde	21
4.5 Sverige som enhetsstat	22

4.6 Sveriges konstitution	23
4.7 Regeringsformen - Regeringsbildandet	23
4.7.1 Regeringschefens befogenheter	23
4.8 Sveriges regering, ministrar och ansvarsområde	24
4.8.1 Regeringskansliet	24
4.8.2 Regeringssärendenas beredning	25
5.0 Analys	25
5.1 Konstitutionerna	25
5.1.1 Jämförelse av regeringsbildning och entledigande av ministrar	26
5.2 Regeringschefernas makt inom regeringsarbetet	28
5.3 Ministrarnas maktbefogenheter i regeringen	30
5.4 Avslutande reflektion	31
6.0 Diskussion	32
7.0 Slutsats	34
Referenslista	35

1.0 Inledning

1.1 Bakgrund

Den politiska maktutövningen i demokratiska länder i väst bygger alla på en viss hierarki där delegering och makt är två viktiga faktorer för att det politiska arbetet ska fungera. Genom konstitutionella utformningar och historiska händelser har ett system av individuella politiska positioners befogenheter och betydelse kommit till uttryck på olika sätt i de många olika staterna, där den främsta makten ligger på regeringschefen (hädanefter förkortat till RC). Faktorer som krig, religion och geografisk placering är exempel på vad som utformat de olika staternas författningar till att se så olika ut, och därmed till att ge sig uttryck i det arbete som sker inom regeringar och verkställande positioner idag. Detta har fått oss till att undersöka hur makten tar sig uttryck och vad som möjligtvis skiljer olika europeiska stater åt i de konstitutionella lagarnas bestämmelser.

1.1.1 Författningshistoria

När fursten och dess medborgare skulle ingå i ett ordnat kontrakt tillsammans krävdes det en överenskommelse parterna emellan. Detta var början till den nedskrivna dokumenteringen som sedan skulle stå till grund för statens kontrakt med medborgaren. Ett lands författning är de lagar och förordningar som ligger till grund för principer och stadgar som landets statsorgan styrs utefter. Alltså den grundpelare och rätt för dem demokratiska staten att kalla sig själv för legitimt rättssamhälle (Nationalencyklopedien 1 u.å.).

Hur författningarna tillämpas i dagens samhälle är olika för om staterna till exempel implementerat ett parlamentariskt eller presidentiellt system. Detta har påverkan på hur författningen formats och därmed hur den går att förändra och påverka genom lag. Parlamentarismen som är det mest utbredda systemet i Europa bygger på en maktfördelning präglad av folksuveränitet där de

folkvalda representanterna förlitar sig på förtroendet de får genom att bli valda till representanter av befolkningen. Den första riktiga regeringsformen i Sverige antogs år 1634 och pendlade därefter fram och tillbaka mellan en maktindelning styrd av härskande kungamakt till en mer horisontell maktindelning. Detta pågick fram till 1917 tills implementeringen av parlamentarism i Sverige, då maktindelningen tillslut landade i en form av befattningsuppdelning (Nationalencyklopedin 1, u.å.).

Tyskland som enad stat med samlad konstitution är en relativt modern historia jämfört med sina europeiska grannländer. Fram till början på 1900-talet saknade Tyskland en gemensam konstitution och styrning. Konstitutionens uppkomst tog sin början i den tyska Marsrevolutionen 1848 där medborgarna i de olika kungadömena begärde fundamentala rättigheter och en enad och federal stat. Konstitutionens verkliga implementering och fastställning fick dock vänta ett år till 1849, och den första tyska konstitutionen med införande av ett enat parlament med tvåkammerssystem blev till verklighet. 1867 och 1919 ändrades eller upplöstes konstitutionen på grund av krig och revolution tills att slutligen 1949 landa i den konstitutionen vi ser idag, följt av de omarbetningar som krävdes vid Öst- och Västtysklands enande 1989 (Constitutionnet u.å.).

1.1.2 Sverige och Tysklands regeringschefer

I Tyskland har förbundskanslerns politiska status länge ansetts som en enskilt framstående och stark maktposition i landet. Den motsvarande svenska statsministerns makt verkar dock inte anses enskilt lika inflytelserik över den svenska politiken. Förbundskanslerns ställning inom politiken har utifrån den tyska konstitutionen vissa särskilda befogenheter som innebär en stark enskild maktställning inom de olika instanserna i den tyska regeringen, på samma sätt finns enligt Sveriges konstitution ett visst maktberättigande till den svenska statsministern inom regeringsarbetet.

1.2 Syfte

Syftet med denna undersökningen är således att analysera vad RC har rätt till för makt i regeringsarbetet enligt landets författning och även ministrarnas makt som hjälpmedel för det arbetet. Detta kommer utföras med hjälp av de två statsvetenskapliga teorierna Principal-agentteorin och Steven Lukes: maktens tre dimensioner. Vi ska alltså genom dessa teorier förklara och jämföra RC:s och deras ministrars konstitutionella makt med varandra samt se till hur denna makt implementeras och används idag.

1.3. Hypotes

Vår hypotes är att Tysklands konstitution ger kanslern större maktbefogenheter än vad Sveriges konstitution ger sin statsminister. Vi grundar vår hypotes på fakta och teorier hämtade från kurslitteratur vi använt oss av i tidigare universitetsstudier. Ett exempel på det är boken “Comparative government and politics” där det parlamentariska systemet förklaras (Hague & Harrop 2013, s 305). Där är både Sverige och Tyskland exempel på länder med detta system där Tyskland dock går under kategorin parlamentarism i en federation till skillnad från Sverige som endast räknas som ett parlamentariskt system. Boken tar upp hur det tyska politiska systemet är starkt hierarkiskt med förbundskanslern på toppen med en mycket stark politisk ställning, detta kallas “*förbundskansler-demokrati*” i Tyskland. Förbundskanslern är ytterst ansvarig för regeringen och ministrarna, och har makt genom grundlagen att bestämma den politiska riktningen bland annat (Hague & Harrop 2013, s 311). Boken nämner ingenting om Sveriges RC och att denne skulle besitta en roll med ett stort politiskt inflytande till skillnad från den tyska. Vi vill kolla vidare på detta och ta reda på vad grundlagen i Tyskland verkligen säger som gör att förbundskanslern kan få den makten och jämföra detta med vad som står om statsministerns makt i den svenska konstitutionen.

1.4 Frågeställning

RCs roll kan ses som de enskilt högsta politiska positionerna i vardera land, men frågan vi ställer är hur stor konstitutionell makt dessa RC och dess ministrar har i jämförelse med varandra och vilka beslut de kan fatta i praktiken. Den här undersökningen vill ta reda på svaret på den frågan och vidare koppla detta till den konstitutionella makt som RC besitter inom regeringen.

Frågeställning:

→ *Vad innebär de konstitutionella skillnaderna för tyska och svenska regeringschefer och ministrarnas maktbefogenheter inom regeringsarbetet?*

2.0 Teori

De två teorierna vi valt för att beskriva och jämföra våra fall utefter är Principal-agentteorin och Steven Lukes teori om “maktens tre ansikten” ur originaltexten *Power: A radical view* (2005). Dessa teorier hjälper oss att använda och förstå begreppet makt och inflytande genom olika typer av teoretiska perspektiv. Begreppet makt har behandlats på många sätt av många olika teoretiker och forskare men då vi måste begränsa oss till arbetets längd och omfattning har vi valt ut två teorier vi anser går att applicera väl på det område inom politiken vi valt att undersöka. Vi vill alltså delvis applicera Principal-agentteorin på hur delegationen mellan RC och ministrar ser ut och hur den makten kan ta sig uttryck genom att kolla på maktstrukturerna utefter Steven Lukes tre olika dimensioner av maktutövning.

2.1 Analytiskt ramverk

Teorierna kommer att användas som en förklaringsmodell för hur maktrelationer fungerar och kan tänkas fungera inom politiken (regeringen) och vilken typ av makt som verkar uppstå och utövas. Vi vill genom Lukes teori om makt se vilken eller vilka av dimensionerna som kan förklara hur makt utövas i de två ländernas olika regeringar. Vi förväntar oss kunna urskilja hur de olika

dimensionerna kan appliceras olika beroende på statsskick och inom ländernas olika typer av regeringar, och även om RCs konstitutionella maktbefogenheter påverkar hur makten ger sig uttryck. Vi vill med hjälp av principal-agentteorin kunna se på förhållandet mellan RC och deras ministrar. Vi förväntar oss att denna teorin kommer att kunna förklara eventuella besvär eller möjligheter med delegation och relationen inom höga maktpositioner i regeringssamarbetet. Vi tror att teorierna kompletterar varandra bra då de behandlar makt utifrån två olika perspektiv. Lukes tredimensionella teori om makt beskriver hur makt *kan utövas* och ger oss redskap till att förklara hur olika typer av maktövning känns igen i politiken, från individuell till strukturell nivå (Lukes 2005).

2.2 Steven Lukes tredimensionella makt - maktens tre dimensioner

Steven Lukes maktteori bygger på tre olika dimensioner som beskriver makt. Dimensionerna bygger på kritik av varandra och utgör ett brett ramverk där termerna *en-, två- och tredimensionell syn* innebär en vidareutveckling av teorin för varje dimension.

2.2.1 Den endimensionella synen

Denna dimensionen behandlar utövandet av makt. Vem har kapaciteten att framgångsrikt få en annan person till att göra någonting med hjälp av sin makt? Vem som besitter denna kapacitet kan ofta mätas ut i konflikt, där den med mest makt går segrande ur konflikten (Lukes 2005, s 18). Som citerat av Robert Dahl ur sin bok *Who governs?* från 1957 "*person A innehar makten att få person B att göra någonting som person B inte hade gjort annars*" väljer Lukes att sammanfatta denna dimensionen (Lukes 2005, s.16; citerat av Dahl 1957). Lukes menar att ett tydligt exempel på hur man kan utläsa det uppenbara eller dolda inflytandet av en person är att inom t.ex. politiken se hur en person lyckas initiera ett beslut i strid mot en opposition, lägga veto mot oppositionella beslut eller initierar policies där det oppositionella motståndet aldrig vågar göra sig synligt (Lukes 2005, s 18, refererat till Dahl 1957). Sammanfattningsvis ligger fokus på beteendet som går att se

i beslutsfattandet i frågor där en tydlig konflikt över subjektiva åsikter går att utläsa (Lukes 2005, s 19).

2.2.2 Den tvådimensionella synen

Den tvådimensionella synen på makt fokuserar även den på konflikt. Denna dimension kritiserar dock fokus på maktbeteende som den första dimensionen tar upp och lägger fokus på beslut som kan hindra makt i intressekonflikter (Lukes 2005, s 25). Skillnaden här är fokus på den dolda konflikten, den som utelämnar från makt och som kan agera genom passivitet och att hindra vissa att komma åt makten (Lukes 2005, s 29). Bachrach & Baratz menar att exempel på den typ av konflikt som är viktigast att komma åt är den som står mellan intresse av de som deltar i *beslutsfattande* och intresset från dem som utesluts från utfrågningar (där besluten tas) i politiska system (Lukes 2005, s 24). *Status quo* är här ett uttryck för ett upprätthållande av makt genom de olika formerna tvång, inflytande, auktoritet, kraft och manipulation (Lukes 2005, s 21-22).

2.2.3 Den tredimensionella synen

Fokus i denna synen på makt ligger på kontroll över (oftast politiska) agendan, makt som struktur och makt som relation utan en nödvändigtvis grundläggande konflikt (Lukes 2005, s 26). Denna synen tar avstånd från direkta beteenden och individualistiska synsätt som de två första dimensionerna tar upp. Här fokuserar Lukes på indoktrinering och strukturella förekomster av makt (Lukes 2005, s 28). Lukes trycker på två viktiga sätt att analysera denna maktstruktur utifrån, den första är kollektivets makt. Där makten som en enad grupp i form av t.ex. ett förbund, politiskt parti eller annan institution har ett visst agerande och vilja som motsätter det som individen inom gruppen har personligen. Den andra analysen handlar om den systematiska och organisatoriska effekten på individen. Individen skapar gruppen och sammanhanget men blir sedan "slav" under makten som upprätthålls av gruppen. Lukes utgår från bland annat Dahl, Bachrach & Baratz och Webers tankar men kritiserar gärna deras olika argument, särskilt då han vill visa på den tredimensionella synsättets dominans och fullständighet. Bland annat kritiserar Lukes Bachrach &

Baratz (1970) syn i deras analys av det tvådimensionella synsättets fokus på synbar konflikt som går att utmäta. Att begränsa sig till "öppen" konflikt på detta sättet menar Lukes gör att faktorer så som manipulation och auktoritet som maktgrepp går förlorat i deras analys. Här menar han även att det mest effektiva sätt att använda makt på är förmågan att kunna stoppa konflikter från att ens uppstå genom strukturell makt (Lukes 2005, s 27). Makt är en dominans som enligt detta synsätt är en *kapacitet* skapat av större sammanhang snarare än ett direkt *utövande* (Lukes 2005, s 109).

Vi tror delvis att den första dimensionen kommer kunna förklara hur regeringscheferna enskilt lyckas utöva sin makt mot ministrarna genom konstitutionalism (makten som ges utifrån grundlagarna) och direkt inflytande. Genom att kolla på t.ex. hur inflytelserik förbundskanslern faktiskt är i regeringen utifrån hur den första dimensionen förklarar makt som ett beteende gentemot andra och som ett sätt att ha inflytande på andra, kommer man kunna förstå hur viktig grundlagarna är för att legitimera en sådan makt. Den andra dimensionen tror vi går att koppla till hur ministrar och RC kan tänkas stängas ute från beslutsfattandet genom olika grundlagsbestämmelser. Det kan dock bli svårt att förstå hur det praktiska fungerar i politiken då dimensionen bygger mycket på den dolda makten, t.ex. sådant som manipulation och tvång som vi tror kan vara svårt att utmäta. Den tredje dimensionen tror vi kan bli svår att koppla direkt till de två ländernas konstitutioner då den fokuserar mer på kapacitet och strukturell makt. Istället tror vi den kommer kunna gå att applicera på vad strukturella normer och förväntningar i länderna gör för maktutövandet.

2.3 Principal-agentteorin

Teorin bygger på att det finns två aktörer: en principal och en agent. Dessa har ett kontrakt mellan varandra där de hjälper varandra inom olika fält och sammanhang. Principalen kan anställa agenten för att genomföra ett uppdrag och delegerar således uppgiften till agenten. Agenten ska då, utan eget intresse eller vinning, utföra uppgiften precis så som principalen uppger. Problemet med detta kontrakt är att det kan uppkomma kommunikationssvårigheter på vägen vilket kan leda till att de

två missförstår varandra, vilket leder till ett felaktigt utfall. Andra svårigheter kan handla om att agenten inte utför det principalen bett om utan går för egen vinning eller intresse (Investopedia, 2018). Det kan således underlätta arbetsbördan ifall kontraktet fungerar men på samma sätt kan det stjälpa och ha motsatt effekt ifall detta skulle visa sig fungera dåligt.

Robert Higgs beskriver situationen som ett nästintill omöjligt kontrakt som är mycket svårt att verkställa så som principalen vill, men mycket lätt för agenten att bryta. Han hävdar att det är mycket svårt för principalen att påverka agentens agerande och försöka styra dennes handlingar. Han visar vidare att denna teorin, som främst grundats inom det ekonomiska fältet går lika bra att finna inom det politiska området. Som ett exempel på det så jämför han en styrelse i ett företag med det politiska systemet i USA. Han visar på att det i styrelser kan uppkomma vissa svårigheter. Ett exempel på detta skulle kunna vara ifall principalen, ägaren av ett företag, har problem med sin agent, till exempel företagets chef. Det kan igen handla om kommunikationssvårigheter eller motsättningar personerna emellan som gör att problem uppstår, vilket skulle kunna grundas i personliga preferenser som tenderar att gå före överenskommelsen. Om inte ett kontrakt mellan två personer involverade i ett företag alltid fungerar, hur ska vi då kunna vara säkra på att ett kontrakt mellan representanter och medborgare i USA fungera utan att dessa personer utgår från sina personliga preferenser? Inom företag menar han att det går att sätta upp konkreta mål om vinster och liknande, men att det är inte alls lika lätt inom politiken. Där kan politiker sätta upp vallöften, men dessa är enligt honom mycket svårare att mäta och om ens uppnå. Han visar även på att det är lättare med ansvarsutkrävande mellan agenten och principalen inom ett företag och att det lätt går att avskeda en agent som misskött sin arbetsuppgift, till skillnad från politiken där det ibland kan vara oklart vem som står ansvarig för olika arbetsuppgifter eller eventuellt delar på dessa (Higgs 2018, s 479–480).

Higgs påstår att arbetet som representant och således agent i ett politiskt sammanhang leder till att en mycket liten grupp människor har förmågan att bestämma över en stor skara, och då kommer

de att utgå från sina egna preferenser. De legitimerar sedan sina val med att koppla dessa beslut till de ideologiska värderingar som deras parti i fråga utgår ifrån. Även om politikerna eller cheferna på företagen eller vilka agenterna nu råkar vara inte är korrupta eller utgår från sina egna intressen så är det en mycket svår uppgift att tillfredsställa principalen och utföra jobbet så som denne vill. Det är för många faktorer som kan gå fel på vägen, och inom politiken är det mycket svårt att göra alla nöjda där det finns för många olika åsikter och viljor att ha med i beräkningen (Higgs 2018, s 479–480).

Utifrån denna teorin tror vi att den tyska förbundskanslern kan agera som en mycket stark principal gentemot agenterna (ministrarna) på grund av Tysklands konstitution som ger kanslern denna stora maktbefogenhet. Vi tror att det förekommer ett teamwork men att detta tenderar bli svagare med en starkare ställning för RC samt en mentalitet där RC är den styrande principalen och ministrarna agerar agenter även om de har stort individuellt ansvar över sina departement.

Den svenska grundlagen ger inte statsministern samma enskilda maktbefogenheter och vi tror därför inte att denne kommer vara en lika stark principal med hängivna agenter och tydlig hierarki på samma sätt. Istället tror vi att det där kommer handla om ett starkare teamwork där alla hjälper alla utan den tydliga hierarkin mellan principalen och agenten såsom i Tyskland. Att det i Sverige kanske snarare innebär ett kollektivt beslutsfattande mellan statsminister och ministrarna och där statsministerns röst inte anses lika viktig som den motsvarande tyska kanslerns gör.

3.0 Metod

3.1 Komparativ fallstudiemetod

Forskningsfrågan ska med en jämförande fallstudiemetod undersökas genom att samla ihop relevant material från tidigare undersökningar och forskning som berör ämnet. Genom en

komparativ fallstudiemetod kommer vi att separat beskriva de två ländernas konstitution och politiska system och RCs roll i den exekutiva arenan för att sedan jämföra dem med varandra.

Den komparativa forskningsmetoden används i regel inom jämförande politik då undersökningarna och forskningen ofta fokuserar på ett få antal fall att jämföra med varandra. Till skillnad från till exempel olika varianter av kvantitativ metod där de stora sambanden och strukturerna är i fokus vill man med en komparativ metod zooma in på varje enskilt fall och hitta nyanser och fördjupning som lätt “försvinner” i siffror och statistik inom kvantitativ metod (Esaiasson m fl 2007, s 112–113). Då idén om en jämförelse mellan *två specifika* europeiska EU-länder var bland de tidigaste grundstenarna i vårt arbete föll det sig naturligt att använda en komparativ metod. Även avgränsningen till RC, ministrar och arbetet inom regeringen på den exekutiva arenan gjorde att en mer ingående analys byggd på en komparativ metod bedömdes mest relevant av oss.

3.2 Beskrivande och förklarande studier

Vår studie kommer delvis att gå under definitionen beskrivande studie då vi vill få svar på frågan *hur* exempelvis konstitutionerna definierar RCs makt och *vem* som har rätt till att bestämma om vad inom regeringsarbetet. Fortsättningsvis kommer vi i analysen av studien att försöka binda samman och jämföra de olika svaren vi får på de beskrivande frågorna. Detta kommer ge sig uttryck i en förklarande analys. Förklarande studier vill ha svar på frågan *varför*. Varför ser det ut som det gör i den ena men inte den andra staten och vilka faktorer kan förklara detta? Att enbart *beskriva* ett fenomen räcker i forskning oftast inte för att det ska bli en fulländad vetenskaplig studie, därför är det önskvärt att efter att man presenterat ett material, även *gör* någonting med det materialet för att sätta det i kontext till tidigare forskning (Esaiasson m fl 2007, s 37). Att kunna göra en förklarande studie innebär även att välja ett vetenskapligt sätt att förklara sitt fall på utefter. Detta görs genom att välja om studien ska vara teoriprovande, teoriutvecklande eller teorikonsumerande (Esaiasson m fl 2007, s 38).

3.2.1 Teorikonsumerande studier

Vi har valt att göra en teorikonsumerande studie där syftet är att med hjälp av redan befintliga teorier försöka förklara empirin och fallet vi valt att undersöka. För teorikonsumerande studier är det valet av fall som är det primära och därefter väljer man den eller de teori/er man anser kunna ge en förklaring till fenomenet med, till skillnad från t.ex. teoriprovande studier där syftet är att testa en primärt vald teori mot ett sekundärt valt fall (Esaiasson m.fl. 2007, s 42). Vi har funnit det lämpligt att använda denna metod då de två teorier vi valt att använda oss utav är två välkända och ofta tillämpade teorier inom statsvetenskaplig forskning. Risken finns alltid att teorierna inte ger en önskvärd grund för att beskriva fallen på, detta gör att det även finns utrymme att ifrågasätta teorins lämplighet för studien i slutsatsen. Även då detta främst är något som sker i teoriprovande studier är det viktigt att ta i beaktning att teorin inte alltid ger önskvärt resultat (Esaiasson m fl 2007, s 43).

3.3 Urval

Vi har valt att begränsa arbetet till att undersöka Sveriges respektive Tysklands RC och dess maktbefogenheter kopplat till vad diverse lands konstitution säger. Vi har valt dessa två länder då de är två EU-länder, geografiskt nära varandra med såväl likheter som olikheter. De politiska statsskicken skiljer sig åt, storleken på populationen skiljer sig åt markant, och ländernas politiska historia skiljer sig åt, för att nämna några åtskiljande faktorer. Det som dock är den viktigare anledningen till att vi valde att kolla på just Sverige kontra Tyskland beror på deras parlamentariska system. Vi var intresserade av att jämföra hur detta system manifesterar sig i de två olika länderna. Vi ser till likheter såsom de inom regeringsarbetet. Nackdelen med att kolla på dessa två länder är att de många olikheterna skulle kunna försvåra jämförelsen då de inte har många politiska beröringspunkter i övrigt. Tyskland och Sverige har så pass olika statsapparater att det skulle kunna ses som en svår uppgift att undersöka RCs makt. Dock går det att få större förståelse för detta genom att försöka sätta sig in i konstitutionerna och försöka göra jämförelsen därefter. Detta skulle kunna gå att undersöka inom andra stater med parlamentariskt system på samma sätt.

Det vi anser gör just Sverige och Tyskland intressant och relevant att jämföra är parlamentarismen inom federation och enhetsstat, inom Europa.

Vi tycker att det i dessa faktorer av skillnader och likheter skulle vara intressant att jämföra de båda ländernas RC och dess konstitutionella makt. Vi har alltså valt våra fall utefter dessa variabler, då det är dessa som utgör fallens likheter (Esaiasson 2007, s 113). För att få en så tydlig variation som möjligt har vi därmed valt att jämföra två fall där olikheterna är tydliga, än om vi t.ex. valt att jämföra Sverige och Norge enbart på grund av deras uppenbara likheter. Vi vill ha en medvetet tydlig variation i statskick, population och politiska system i vår undersökning (Esaiasson 2007, s 115). Att vi valde just RC beror på att dessa anses vara de högst uppsatta politiska posterna i Sverige kontra Tyskland vilket vi utefter eget intresse tyckte kunde vara intressant att jämföra. När vi undersöker RCs uppgifter så kollar vi även på hur dessa delegerar makten till ministrarna och hur regeringsarbetet i helhet fungerar i Sverige och Tyskland.

3.4 Operationalisering och förtydligande av begrepp

Exekutiv makt - Detta är den verkställande makten inom politiken (Nationalencyklopedin 2 u.å.). Detta syftar på regeringen i Sverige och tyska Bundesregierung.

Maktdelningsprincipen - Detta begrepp syftar på hur ett land uppdelar makt genom olika organ och institutioner. Denna syftar till att delvis ha en institution som stiftar lagar, en som verkställer dessa och slutligen en dömande makt. Dessa är oftast organiserade så för att maktdelningen ska vara jämt uppdelad och undvika maktmissbruk (Nationalencyklopedin 3 u.å.).

Folksuveränitet - "All offentlig makt utgår från folket", "Det förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statskick" (1 kap. 1§ Statsskickets grunder 2010:1408).

Statsskick - Detta syftar till att se hur en stat är uppbyggd politiskt med institutioner samt verkställande, lagstiftande och dömande makt. De statsskick som uppsatsen nämner är federalism och enhetsstat i Sverige respektive Tyskland (Nationalencyklopedin 4 u.å.).

Federalism - Statsskick där en stat är uppdelad i olika delstater som har stor självbestämmanderätt inom frågor såsom skola, omsorg och polis. Frågor som migration, utrikespolitik och militär beslutas oftast på central nivå men detta kan variera stater emellan (Nationalencyklopedin 5 u.å.).

Enhetsstat - Principen om att en stat består av en enhet och där makten utgår från centrum där den största makten ligger. Makten går i en kedja ner till kommuner och landsting som har viss bestämmanderätt som dock är begränsad och utgår från nationella riktlinjer (Nationalencyklopedin 6 u.å.).

Minister - I arbetet används begreppen minister och statsråd parallellt med varandra och innehar samma betydelse (Nationalencyklopedin 7 u.å.).

Regeringschef - Begreppet regeringschef kommer att användas med samma innebörd som engelskans Prime minister och kommer att benämnas dels som regeringschef, statsminister (Sverige) och som förbundskansler/kansler (Tyskland) (Nationalencyklopedin 13 u.å.). Detta kommer även att förkortas till RC under arbetets gång.

3.5 Material

Textens källor består av Sveriges konstitution (regeringsformen 1974) hämtat från Sveriges riksdag- och regeringshemsida samt originaltexten *Power: A radical view (2005)* av Steven Lukes. Från de officiella hemsidorna har vi tagit information om Sveriges statsskick, om regeringsbildningen, samt information kring statsministern och dess ministrars uppgifter. Vi har även använt oss av en grundlagsutredning från Sveriges regering (Grundlagsutredningen 2007)

Från Tyska regeringens hemsida “Bundesregierung” har vi använt oss av information om Tysklands grundlag, “*Basic law for the federal republic of Germany*”, kanslerns arbete, ministrarnas arbete och regeringsbildningen. När vi skrivit om Lukes tredimensionella teori om makt har vi använt oss av Steven Lukes originaltext “*Power: A Radical View*”. För principal-agentteorin har vi främst använt oss av Robert Higgs artikel “*Principal–Agent Theory and Representative Government*”.

Materialet innefattar även relevant litteratur och webbsidor som är av intresse för vårt arbete. Vi har använt oss av kurslitteratur från metodkursen som Metodpraktikan (Esaiasson m fl 2007). Vi har även använt hemsidor såsom Nationalencyklopedin, Globalis, Constitutionnet med flera.

3.5.1 Reliabilitet och validitet

När vi har valt dessa tidigare nämnda källor har vi haft *äkthet, oberoende, samtidighet och tendens* med i beräkningen. Detta är fyra viktiga begrepp att utgå ifrån vid val av källa då de är vedertagna kriterier som hjälper till att definiera om en källa är säker eller inte och varför. Äkthet handlar om att källan ska vara sann. Oberoende handlar om att det är flera källor som bekräftar samma sak och att det helst ska finnas minst en primärkälla för undersökningen. Uppgiften ska helst vara så aktuell som möjligt, vilket kallas samtidighet. Källan ska inte heller vara skriven i syfte av någon vinning såsom ekonomiskt eller politisk makt, den bör inte vara tendensiös. Uppgiften ska även vara relativt uppdaterad (Esaiasson m fl, 2007, s 314–321). Då vi mestadels använt oss av svenska och tyska regeringens och riksdagens hemsidor samt offentliga dokument som en grundlagsutredning så anser vi att källorna uppfyller dessa kriterier. Källorna i fråga är uppdaterade, staten har ingen ekonomisk eller politisk vinning, de är oberoende och äkta. Läroböckerna såsom Metodpraktikan (Esaiasson m fl 2007), webbsidorna Nationalencyklopedin och Globalis anser vi också uppfylla dessa kriterier, liksom andra webbsidor och läroböcker vi använt oss av. Så fort det dykt upp en källa som vi varit osäker på legitimiteten så har denne automatiskt valts bort efter gemensam

diskussion och genom att bland annat analysera sidans grundare genom hjälpredskap så som whois.com och website.informer.com.

Validiteten i en undersökning blir även högre i samband med en god reliabilitet. Detta försäkras man sig om genom en god komparativ metod där den förankrade kunskapen genom teori och empiri inte går att missbedöma eller feltolkas. Det lämnar även mindre utrymme för skensamband och felmarginaler och fokusera på fall där en god teori och en fokuserad och tydlig empiri används (Esaiasson 2007, s 64–66).

4.0 Empiri

Vi kommer dela upp texten i empirin efter avsnitt om Tysklands federala system, följt av dess konstitution, regeringsbildningen och slutligen RC samt ministrarnas ansvarsområden. På samma sätt kommer vi sedan göra med Sverige. Detta för att få en tydlig empirisk bakgrund till de två ländernas konstitution och regeringsarbete.

4.1 Tysklands federala system

Tyskland har ett federalt statsskick vilket innebär att landet är uppdelat i sexton olika förbundsstater (Globalis 2018). Tyskland politiska system räknas till en parlamentarisk federation (Hague & Harrop 2013, s 312). I federala system är makten uppdelad på ett sätt som gör att förbundsstaterna har stor bestämmanderätt och makten utgår från regional nivå, förutom när det kommer till vissa specifika frågor som utgår från central nivå. I Tysklands fall handlar det om medborgarskap, försvars- och migrationsfrågor (Hague & Harrop 2013, s 256). På lokal nivå kan förbundsstaterna besluta om övriga frågor som rör förbundsstaten i fråga. Sjukvård & hälsa och polis & skola är exempel på frågor som delstaterna själva ansvarar över. Det kan således skilja på hur olika delstater valt att lägga upp lagarna och reglerna kopplat till dessa välfärdsområden. Inom varje delstat finns ett parlament som beslutar om lagar för delstaterna. Självstyret för delstaterna

är omfattande även om dessa går under grundlagen och har restriktioner (Nationalencyklopedin 8 u.å.). Förbundsstaterna har sina egna domstolar och rättsväsende, och reglerna inom dessa kan variera förbundsstaterna emellan (Nationalencyklopedin 6 u.å.).

4.2 Tysklands konstitution

Tysklands grundlag, artikel 62 säger att Tysklands federala regering ska bestå av en förbundskansler och ministrar. Artikel 63 hänvisar vidare till att den federala förbundskanslern ska vara vald av Bundestagen (tyska parlamentet). Kandidaten ska väljas genom positiv parlamentarism. När kandidaten fått majoritet så utses hen officiellt av den federala presidenten. Ifall den föreslagna kandidaten inte blir vald så kan Bundestagen välja en ny kansler inom loppet av fjorton dagar efter första omröstningen. För att detta ska gå igenom behöver hälften av medlemmarna rösta för förslaget. Röstar inte denne kandidat fram så ska ännu en omröstning hållas, i denna omgång är kandidaten med flest röster som blir vald. Om den valda kandidaten får hälften av Bundestagens röster så ska den federala presidenten tillsätta hen inom sju dagar. Får personen i fråga inte majoritet så står presidenten inför två val: antingen tillsätta kandidaten oavsett, eller upplösa förbundsdagen (Basic law for the federal republic of Germany 2017).

Ministrarna både utses och avskedas av presidenten med initiativ från förbundskanslern. Förbundskanslern har således makt och inflytande i frågan, även om detta sker av presidenten. Bundestagen kan avsätta kanslern genom att hitta en ersättare som röstar fram med majoritet i förbundsdagen (Basic law for the federal republic of Germany 2017).

I artikel 65 så anges att förbundskanslern ska stå och ansvara för regeringens generella politik och dess inriktning. Som hjälp har hen sina ministrar som har olika ansvarsområde för olika politikområden (Basic law for the federal republic of Germany 2017).

Artikel 69 - När en ny regeringen har utsetts så ska den gamla lämna över sina arbetsuppgifter till denne. Ifall en minister blir avskedad innan den formella tiden så ska denne fortsätta sina arbetsuppgifter och sitt arbete i regeringen fram tills att en ställföreträdare har hittats (Basic law for the federal republic of Germany 2017).

4.3 Tysklands regeringschef och regeringsbildandet

Tysklands RC, kallat förbundskansler, innehar en central roll i regeringsbildandet. Dennes uppgift går ut på att sätta ihop en regering vilket hen har enskild rätt till. Förbundskanslern väljer ut hur många ministrar som ska sitta i regeringen och logistiken i hur deras uppgifter ska vara delegerade. Ministrar väljs således ut och vidare skickas ett bindande förslag om dessa till förbunds-presidenten. Det är även kanslern som beslutar om de allmänna politiska riktlinjerna och på vilket sätt politiken ska bedrivas. Detta kallas *kanslerprincipen* och denne är även ansvarig för politiken som bedrivs (1: Bundesregierung 2019).

4.4 Tyskland regeringschef, ministrar och ansvarsområde

Två andra principer som regeringen tillämpar i arbetet är *kollegialprincipen* och *avdelningsprincipen*. Kollegialprincipen innebär att förbundskanslern och ministrarna i möjliga mån samråder deliberativt för att fatta beslut i inom allmänna politiska frågor. Vid oenigheten väger kanslerns röst tyngre. Beslutet ska sedan fattas i majoritet av regeringen. Avdelningsprincipens huvudsyfte är att varje enskild minister själva ansvarar för sitt eget politiska område. Detta leder till att kanslern inte kan lägga sig i deras arbete. Dock jobbar ministrarna för att tillämpa kanslerns riktlinjer och föra en enhetlig politik även om de har stort eget ansvar, detta är skrivet i Tysklands grundlag (1: Bundesregierung 2019).

Ministrarnas uppgift blir sedan att ansvara för sina diverse poster och ta ansvar för att politiken bedrivs i linje med kanslerns policy. De har ett stort ansvar, vilket även framgår i konstitutionen där de har rätt till självständighet, inom ramen för vad kanslern satt upp för beslut innan.

Förbundskanslern och ministrarna jobbar i team och även om förbundskanslern har mest makt och styr arbetet så har ministrarna fortfarande en mycket viktig roll. Enligt Tysklands regeringshemsida så jobbar förbundskanslern och ministrarna sida vid sida som jämlika kollegor och förbundskanslern är mycket beroende av sina ministrar. Tillsammans fattar de viktiga beslut som kan röra allt från skattefrågor till upplägget av den statliga budgeten (2: Bundesregierung 2019).

4.5 Sverige som enhetsstat

Sverige är en parlamentarisk konstitutionell monarki. Monarki i konstitutionell mening innebär att monarken enbart besitter representativ rätt och som i Sveriges fall att kungen eller drottningen är statschef med representativa uppdrag. Sverige påverkas inte nämnvärt politiskt av att vara en konstitutionell monarki, då det klassiska uppdraget för statschefen att föreslå ny statsminister, sedan den nya regeringsformen 1974 tillfaller riksdagens talman (Nationalencyklopedin 9 u.å.). Den svenska staten bygger på ett enhetligt statsskick med ett parlamentariskt politiskt system (Hague & Harrop 2013, s.354). Detta innebär att den politiska makten i Sverige fördelas uppifrån central nivå ner till regional och lokal nivå, med kommunalt självstyre (Nationalencyklopedin 6 u.å.). Kommunernas självstyre förklaras i Regeringsformen att kommuner och regioner sköter sina egna angelägenheter reglerat i lag. Inskränkning på kommunernas självstyre ska inte ske, förutom det som enligt paragrafen som förklarar att kommunerna kan tvingas stötta andra kommuner ekonomisk för att upprätthålla lika förutsättningar (14 kap. 2,3,5§ av Kommunerna 2010:1408). Sveriges statsminister innehar den högsta posten som RC och är till synes representant för det partiet eller den koalition som innehar den enväldiga makten i Sverige. Det proportionella valsystemet innebär att partiernas olika mandat i riksdagen fördelas utefter de antalet röster de får i riksdagsvalet (Nationalencyklopedin 11 u.å.).

4.6 Sveriges konstitution

Sveriges nuvarande författning består av fyra olika grundlagar, där *regeringsformen* som anses vara den viktigaste grundlagen implementerades år 1974 och därmed ersatte 1809 års regeringsform. Förutom regeringsformen består den svenska författningen utav *successionsordningen* från 1810, *tryckfrihetsordningen* från 1949 och *ytttrandefrihetsgrundlagen* som är den yngsta grundlagen från 1991 (Nationalencyklopedin 1 u.å.).

4.7 Regeringsformen - Regeringsbildandet

Sveriges parlament, riksdagen, är sedan 1971 en enkammarriksdag där högsta makten i form av regeringen innefattas av Sveriges statsminister och dennes utvalda regeringsmedlemmar (Hague & Harrop 2013, s.354). Den första prövningen för statsministern sker redan innan denne börjat sitt arbete i regeringen. Förtroendet för statsministern måste prövas i riksdagen innan statsministern kan påbörja sitt uppdrag. Detta sker genom en s.k. statsministeromröstning. I 6 kap. 4§ av Regeringsbildningen (2010:1408) står det hur en statsminister utses. Detta görs genom att talmannen håller s.k. samråd med varje riksdagspartis företrädare för att sedan i samförstånd med vice talmännen lämna in förslag om statsminister till riksdagen. En omröstning sker i riksdagen fyra dagar efter inlämnandet, utan att riksdagsledamöterna får förbereda förslagen i utskotten. Förslaget av statsminister prövas genom en negativ beslutsregel. Om mer än hälften av riksdagsledamöterna röstar mot förslaget om statsminister är det förkastat, annars får statsministern godkänt och kan därmed inleda sitt arbete i regeringen och Sverige har en nyvald statsminister.

4.7.1 Regeringschefens befogenheter

Statsministern i Sverige har därefter suverän makt att välja antalet ministrar, ledamöter och statsråd som ska ingå i dennes regering. Hen innehar även makten att utse vilka av statsråden som ska få bli departementschefer för de olika departementen, t.ex. till utrikesdepartementet. Då de olika

statsråden ofta även sitter som riksdagsledamöter i riksdagen innan de tar plats som regeringsmedlemmar, måste deras säte i riksdagen avlösas av en en så kallad suppleant under deras tid i regeringen. Detta görs för att åtskilja regeringsmedlemmar från riksdagsledamöterna (Regeringen 2019). För att regeringen ska få verka under hela mandatperioden krävs ett konstant stöd av riksdagen. Riksdagsledamöterna kan när som helst under perioden testa stödet till regeringen genom en omröstning i riksdagen, om minst 35 riksdagsledamöter uttrycker att de saknar stöd för ett statsråd eller statsministern sker en s.k. misstroendeförklaring mot statsrådet eller statsministern, som i sin tur på sikt kan fälla regeringen (6 kap. 7§ av Entledigande av statsministern eller annat statsråd 2010:1408). I det svenska systemet innebär alltså en misstroendeförklaring av statsministern att alla statsråd och därmed hela regeringen tvingas avgå och bytas ut, det är inte enbart statsministern som byts ut medan samma regering kan sitta kvar, detta gäller även om statsministern dör. Statsråd kan även entledigas på egen begäran. Talmannen har rätt att avskeda statsministern och statsministern har i sin tur egen befogenhet att avskeda statsråd (6 kap. 8§ av Entledigande av statsministern eller annat statsråd 2010:1408).

4.8 Sveriges regering, ministrar och ansvarsområde

4.8.1 Regeringskansliet

Regeringskansliet är staben i regeringen som jobbar med att bereda regeringsärenden och att stötta regeringen i dess arbete (7 kap. 1§ av Regeringskansliet och dess uppgifter 2010:1408). Kansliet består av statsrådsberedningen, elva olika departement och förvaltningsavdelningen (1: Regeringen 2019). Statsministern är förutom högsta chef i regeringen även chef över hela regeringskansliet, som fungerar som myndighet och brukar benämnas som regeringens "stab". Regeringskansliet är uppdelat i olika departement där departementscheferna, bestående av ministrar utsedda av statsministern, leder dessa. I vissa departement har olika ministrar särskilda ansvarsområden, annars är det tjänstemän som sköter själva arbetet i regeringskansliet under departementschefen (2: Regeringen 2016). De många tusen medarbetarna som sitter i

regeringskansliet har kvar sin anställning oavsett vilka som sitter i regeringen, därav påverkar inte deras anställning av vilka som styr regeringen (1: Regeringen 2018).

4.8.2 Regeringssärendenas beredning

Förutom sitt arbete inom de olika departementen där de är högst ansvariga har ministrarna i Sverige inte särskilt stor makt jämfört med många andra länder i Europa med liknande system. Få beslut får fattas enskilt av ministrarna och de beslut som tas inom regeringen görs kollektivt (4: Regeringen 2017). Regeringssärendena som ska beslutas kräver ett enigt beslutsfattande och om eventuella oenigheter uppstår krävs det att dessa protokollförs (7 kap. 6§ Protokoll och skiljeaktig mening 2010:1408).

5.0 Analys

I analysdelen kommer vi att jämföra Sverige och Tyskland utifrån de avsnitten vi behandlade i empirin. Vi kommer att försöka hitta gemensamma beröringspunkter och presentera skillnader och likheter i hur de olika ländernas regeringar fungerar utifrån rapporter vi tagit del av gällande de konstitutionella lagarna som presenterades i empirin.

5.1 Konstitutionerna

Utifrån tidigare nämnd fakta i frågan går det att påstå att Tysklands konstitution är uppbyggd på ett sätt som ger kanslern stor bestämmanderätt och ministrarna ett eget ansvar för sitt departement. Detta skiljer sig från Sveriges konstitution som inte alls ger lika stor makt till sin RC som Tyskland.

Enligt Eivind Smith (2004) är den svenska konstitutionen relativt svag jämfört med många andra demokratier i världen då det är en av de demokratiska länderna som oftast har gjort ändringar i grundlagarna. Den svenska regeringen är heller inte starkt bunden till konstitutionella lagar i sitt arbete (Smith 2004, s 676). När den nya versionen av Regeringsformen infördes 1974 var det

delvis med syftet att fräscha upp i konstitutionen, men även om lagarna enbart var trettio år gamla 2004 hade 46% av paragraferna redan hunnit skrivas om (Smith 2004, s 681). Det finns även enligt Smith anledning att vara kritisk till den absolut första och mest citerade paragrafen 1:1 i Regeringsformen “[...]Den offentliga makten utövas under lagarna”, då detta inte specificerar självaste grundlagarna eller regeringsformen i sig utan enbart “lagarna”, alltså den lagstiftande makten och inte den konstitutionella makten (1 kap. 1§ av Statsskicketts grunder 2010:1408). Jämförelsevis står det klart och tydligt i den tyska grundlagen att den lagstiftande makten är slutet till konstitutionens etablerade ordning (Smith 2004).

5.1.1 Jämförelse av regeringsbildning och entledigande av ministrar

Grunden i parlamentariska system är att parlamentet måste stötta den regering som styr landet, och därigenom har parlamentets förtroende. Får de förtroende så bildas en ny regering och skulle detta förtroendet sättas på spel, finns det sätt för parlamentet att avsätta regeringen eller på andra vis väcka misstroende (Grundlagsutredningen 2007, s 77). Det första steget i bildandet av en ny regering är därmed att utlysa vem som ska få leda den. Detta görs både i Sverige och Tyskland genom omröstning i ländernas parlament. I Sverige görs detta genom tillämpad så kallad negativ parlamentarism, vilket innebär att statsministern endast kan röstas ner och avsättas ifall fler än hälften av ledamöterna i parlamentet röstar nej. Ifall detta inte görs så tolereras denne automatiskt och får bli statsminister (Bergman 2016, s 141). I Tyskland fungerar det tvärtemot Sverige då de använder sig av positiv parlamentarism, för att kunna bli förbundskansler krävs på så sätt att en majoritet i parlamentet röstat för kandidaten i fråga för att denne ska bli vald. Enligt artikel 67 i Tysklands grundlag så kan förbundskanslern avsättas ifall denne inte längre har stöd i Bundestag. Det krävs då att en motkandidat tas fram av parlamentet, som har stöd och blir framröstad med en majoritet (Basic law for the federal republic of Germany 2017).

Förbundskanslern kan enligt artikel 64 tillsätta ministrar vilket sker genom ett bindande förslag till presidenten. Förslaget innefattar vilka och hur många ministrar som ska sitta med i regeringen (Basic law for the federal republic of Germany 2017). Kanslern kan även självständigt entlediga ministrar, till skillnad från parlamentet som inte har denna rätten mot ministrarna. Att avsätta en minister från motsatt parti i t.ex. koalitionsregeringar kan dock i praktiken bli mycket svårt ifall denne fortfarande har stöd från sina partimedlemmar (Grundlagsutredningen 2007, s 70).

Efter att RC fått stöd att leda regering krävs det att hitta ministrar till denne, detta görs på lite olika sätt i de två länderna. I Sverige är det statsministern själv som väljer vilka ministrar, statsråd eller ledamöter som ska sitta i dennes regering. Statsministern får även bestämma hur många ministrar hen vill ha med och detta brukar därav variera något mellan regeringarna (5: Regeringen 2016). Det är rent formellt regeringen tillsammans som kollektiv med ministrar och statsministern som sedan delar upp arbetet i de olika departementen. I praktiken har man dock kunnat se att det är statsministern som slutligen beslutar om hur detta kommer se ut (Grundlagsutredningen 2007, s 79). Ministrarna kan i sin tur avsättas både av statsministern och av talmannen/regeringen. Talmannen kan då välja att entlediga statsrådet om denne saknar förtroende i riksdagen, likväl som statsministern kan entlediga statsråd på eget bevåg (6 kap. 8§ Entledigande av statsministern eller annat statsråd 2010:1408). Om talmannen väljer att avsätta en minister eller statsministern sker detta genom något som kallas för misstroendeförklaring i riksdagen. För att få till en misstroendeförklaring måste minst 35 riksdagsledamöter gå ihop och lägga fram ett förslag till en misstroendeförklaring, sedan måste en majoritet av ledamöterna aktivt rösta ja i omröstningen för att ministern eller statsministern ska behöva avgå. Ministern avgår enskilt och ersätts medans hela regeringen avgår eller eventuellt utlyser extraval om det är statsministern som råkat ut för misstroendeförklaringen. Omröstning för misstroendeförklaring i Sverige har enbart skett nio gånger och aldrig gått igenom (3 riksdagen 2018). Förbundskanslern kan bli avsatt genom misstroendeförklaring ifall denne inte har förtroende av en majoritet. Omröstning om detta har

endast skett två gånger och gått igenom en gång (Hazan 2014, s 10). Ifall kanslern skulle behöva avgå av t.ex. sjukdom så måste ministrarna också göra det (Grundlagsutredningen 2007, s 71).

5.2 Regeringschefernas makt inom regeringsarbetet

Regeringen i parlamentariska stater fungerar som kollektiva beslutsfattande (Grundlagsutredningen 2007, s 82). Hur beslut ska fattas i den svenska regeringen står det dock inte mycket mer om i RF än att besluten tas i regerings-sammanträdena och att eventuella skiljaktiga meningar ministrarna emellan ska protokollföras (7 kap. 3,4,5§ av Ärendenas beredning & 6§ av Protokoll och skiljaktig mening 2010:1408). Förutom att statsministern ska medverka och leda dessa sammanträdena står det heller inget mer i grundlagen om hur det ska gå till och om statsministern har någon särskild makt under dessa mötena, förutom rätten att utse det statsråd hen vill ska leda ett särskilt departementsärende (Grundlagsutredningen 2007, s 16-17) (7 kap. 5§ av Ärendenas beredning 2010:1408). Det är alltså i praktiken upp till varje ny regering att bestämma hur regeringsarbetet ska gå till, vilket ger en starkare ställning och även mer makt åt statsministern att styra arbetssättet (Grundlagsutredningen 2007, s 18 & 100). Jämförelsevis står det ingenting i RF om agendasättande eller att statsministern t.ex. skulle ha enskild rätt till att bestämma om den politiska riktlinjen såsom i den tyska konstitutionen. Detta är tvärt emot något som görs kollektivt i svenska regeringen.

Av de olika statistiska undersökningar vi tagit del av som har undersökt RCs makt i bland andra Tyskland och Sverige verkar alla komma fram till liknande resultat, att de tyska regeringscheferna generellt har mer makt än vad de svenska statsministrarna har. Eoin O'Malley har t.ex. i sin artikel "The Power of Prime Ministers: Results of an Expert Survey" undersökt makten med syfte att se på RCs inflytande över regeringens politiska resultat och dess möjligheter att få sin egna politik införd i parlamentariska demokratier (O'Malley 2007, s 11). I artikeln jämförs ett index på 16 europeiska länder om RCs institutionella makt över att bland annat tillsätta/avskeda ministrar,

jurisdiktion och makt över dagordningen med en undersökning om graden av inflytande inom regeringen. Dessa ställs mot undersökningen av O'Malley, där politiska experter fått svara på vad de tror RCs har för grad av makt i ett antal länder (O'Malley 2007, s 15-16). Tyskland får genomgående höga resultat (ex. high influence) medans Sverige får genomgående medelhöga resultat (ex. medium influence) i alla index (O'Malley 2007, s 17). Liknande resultat kan man se i Bäcks m fl. (2016) artikel där de kollat på RCs manövreringsrätt i möten med ministrar. Även här får Tyskland ett väldigt högt resultat (skala low-medium-high) och Sverige får resultatet "medium powered" RC i hur stor makt denne har att styra mötena, agendasättande och beslutsfattande inom regeringen (Bäck 2016, s 361-362). Tysklands resultat kan förklaras utifrån artikel 65 i tyska grundlagen som ger förbundskanslern denna rätt, men även utifrån bl.a. den första kanslern efter andra världskrigets normsättande mönster i stilen att regera i Tyskland (Bäck 2016, s 362). Författarna till artikeln "Intra-party diversity and ministerial selection in coalition governments" beskriver den tyska kanslern som en av de RC med starkast maktbefogenheter av länderna i deras jämförelse mellan Sverige och Tyskland (och Österrike). Tysklands förbundskansler hamnar på plats 14 på en skala från 0 till 15, där 0 är minst och 15 mest makt. Detta till skillnad från Sverige som hamnar på plats 6 (Bäck m fl 2016, s 362). Detta visar på att den tyska förbundskanslern har stor makt gentemot ministrarna vilket föregående artikelförfattare även belyst. RC har individuell rätt till att entlediga ministrar. Detta är något parlamentet inte har rätt till att göra. (Grundlagsutredningen 2007, s 71). När det kommer till utrikespolitik har förbundskanslern stor bestämmanderätt.

I deras artikel tar de även upp relationen mellan RC och ministrarna förklarar utifrån principal-agentteorin. Principalen är som i teoridelen nämnt den som delegerar en uppgift, vilken agenten sedan ska följa. Författarna som utgår från en annan undersökning berättar att det är mer trovärdigt att bli utsedd till agent (minister) ifall ens egna politiska värderingar stämmer överens med principalens (kanslern) (Bäck m fl 2016, s 356).

5.3 Ministrarnas maktbefogenheter i regeringen

Ministrarnas makt går att analysera utifrån olika aspekter. Detta går bl.a. att se utifrån hur deras egen bestämmanderätt ser ut och hur länge de får sitta i regering.

Förutom det vi redan nämnt om de svenska ministrarnas ansvar för sina departement går det att se på det kollektiva arbetssättet som en styrka gentemot statsministerns ställning. Ett exempel på en tydlig kollektiv makt som ministrarna besitter i Sverige är befogenheten att kunna upplösa parlamentet. Detta är något som i många andra länder ligger enskilt på premiärministern att ta initiativ till men som i Sverige alltså görs gemensamt (Grundlagsutredningen 2007, s 79). Det kollektiva beslutsfattandet återspeglar hela regeringsarbetet i Sverige. Ställer man ministrarna som en helhet mot statsministern verkar det i Sverige som att ministrarna har mer makt inom regeringen än till exempel i Tyskland. Dock kan man analysera detta utifrån ministrarnas enskilda makt som däremot är mycket låg. Ministrarna får inte fatta enskilda beslut och även om de bär det högsta ansvaret för departementens arbete ger detta dem ej mer individuella befogenheter att styra politikens inriktning (6: Regeringen 2017).

De tyska ministrarna har ett enskilt ansvar för sitt eget departement. Det är även en norm för ministrarna att hålla sig till sitt eget departement med dess politiska frågor och inte lägga sig i de andra departementen (Grundlagsutredningen 2007, s 71). Den tyska grundlagen ger ministrarna rätt till egen bestämmanderätt utifrån kanslerns politiska riktlinjer, detta kallas "*principle of ministerial autonomy*". Tysklands regeringshemsida skriver även att många ministrar har kunnat få en mycket stark regeringsställning tack vare bland annat professionalitet och stark uppbackning från parlamentet (2: Bundesregierung 2019). Som det skrivs i grundlagsutredningen (2007) så har ministrarna själva en stor bestämmanderätt för sina egna departement till den grad att kanslern inte får gå in och lägga sig i deras arbete. (Deutschland.de 2018)

Ministrarna är en del av den exekutiva och tredelade maktodelningsprincipen i Tyskland (*Ressortprinzip*). Denna delas även med regeringen och förbundskanslern (Grundlagsutredningen 2007, s 71).

De svenska ministrarna har även enligt Grundlagsutredningen (2007) en generellt lös position i regeringen. Enligt en utredning som gjordes i och med grundlagsutredningen (2007) visade detta att knappt 50% av ministrarna sitter kvar i regeringen efter två år (Grundlagsutredningen 2007 s 28). Några liknande siffror har tyvärr inte gått att hitta om de tyska ministrarnas överlevnad i ministerställning.

5.4 Avslutande reflektion

Den makten och inflytande som har analyserats i analysdelen har främst fokuserats på det inom regeringen i förhållande till parlamentet, utifrån konstitutionens regelverk. Det som medvetet har uteslutits här är bland annat EU:s påverkan på statschefernas position och hur statschefernas maktställning går att applicera på ett internationellt perspektiv i relation med andra stater, alltså yttre påverkansfaktorer. Detta då vi ansett att EU:s påverkan är en av många yttre faktorer som dels vore för omfattande att ta upp rent tidsmässigt och i förhållande till arbetets storlek.

Något som också har framkommit en hel del i vår research är hur val- och partisystemet påverkar RCs position. Alltså hur valsystemets påverkan på partisystemet föder fram antingen enparti- eller koalitionsregeringar i majoritet eller minoritet. Detta i sin tur inverkar på RCs ställning i form av att de i enpartiregeringar inte behöver kompromissa med andra partiledare i sitt sätt att föra sin politik, och därmed förbli mer handlingskraftig. På så sätt måste RC i koalitionsregeringar ständigt förhandla med de andra partiledarna om de politiska riktlinjerna och hur ministrarna väljs ut från de olika partierna. Sverige har historiskt sett haft mer enpartiregeringar i minoritet och Tyskland mer koalitionsregeringar med egen majoritet (Grundlagsutredningen 2007). Då majoritetssystem föder enpartiregeringar och proportionella system föder koalitionsregeringar kan man i regel utläsa

att RC i stater med majoritära valsystem skulle vara starkare, vilket sätter denna studien i perspektiv till jämförelse med andra länder med olika typer av valsystem.

Även statsskicket har självklart en inverkan på RCs maktställning. Tysklands federala statsskick tvingar förbundskanslern att ständigt förhandla med de regionala regeringarna, något som den svenska statsministern och regeringen slipper i och med det enhetsstatliga systemet (Grundlagsutredningen 2007, s 75).

6.0 Diskussion

Genom vår analys har vi kommit fram till att den individuella maktbefogenhet som Tysklands konstitutionella lagar visat sig ge till RC leder till att denne blir en tydlig s.k. principal med mycket reella befogenhet att delegera ut uppgifter till agenten, som de sedan förväntas följa. Makten må vara delad mellan de tre inrättningarna förbundskanslern, enskilda ministrar och regeringen som kollektiv, men i och med att grundlagen ger förbundskanslern rätt att besluta om den politiska riktlinjen så går det att argumentera för att detta leder till stora maktbefogenheter till denne i relation till de andra två instanserna. Därmed kan man utläsa att Tysklands kansler är en stark principal med agenter som egentligen mer eller mindre blir tvungna att följa order för att inte bryta mot grundlagarna. Detta är något som inom politiken kan verka vara ett avgörande argument för att hålla en tydlig hierarki mellan principalen och agenterna.

Sveriges konstitution ger inte statsministern lika mycket makt. Denne uppträder att agera som en principal där ministrar är agenter, men inte på samma framhävande och tydliga sätt som i det tyska exemplet. Här handlar det snarare om en jämnare och mer horisontell maktbalans som tar sig uttryck i att regeringen agerar kollektivt och deliberativt på ett sätt som inte den tyska gör. Statsministern får inte själv bestämma de politiska riktlinjerna och kan inte utifrån denna teori fatta avgörande val för hur ministrarna (agenten) sedan ska handla. Här leder såväl grundlagen som den aktuella normen inom arbetet till att kollektivets åsikter prioriteras framför statsministerns. Det

betyder dock inte att denne inte har en särställd makt eller en stark ställning, hen är fortfarande chef över ministrarna och regeringen men utan den starka grundlagsförankrade hierarkin som hade gjort teorin mer användbar inom det svenska systemet.

Sammanfattningsvis skulle det gå att tolka det som att principal-agentteorin besvarar vår frågeställning med att RCs maktbefogenheter återfinns i grundlagarna och att det är dessa som ger principalen en stark ställning till att delegera makten vidare till agenten. Författningen kan ses som det starkaste rättesnöret i demokratier, med legitimitet att styra stater efter. Då man brukar tala om hur nationer “vilar på sin konstitution” och hur de demokratiska normerna är inskrivna i författningen kan detta ses som en otroligt stark moralisk kompass att följa, i synnerhet när man talar om makt i demokratier.

Vi har främst funnit det rimligt att diskutera RCs makt utifrån den andra- och tredimensionella makten även om den första dimensionen kan appliceras, dock om något mindre. Den första dimensionens fokus på konflikt gör att makten inom regeringen hade behövts mätas genom detta, något som inte verkar ha gjorts i någon utav undersökningarna vi tagit del av, åtminstone synlig konflikt som dimension syftar på. Beteende och konflikt är svårt att utläsa som en anledning till politisk makt kollat på enbart konstitutionens styrka. Därav har det varit mer intressant att utläsa makten ur tvådimensionella synens sätt att förklara det politiska agerandet. Med konstitutionerna som osynlig makt utifrån den andra dimensionen kan man tolka makten genom *kraften* att arbeta kollektivt, *tvång* att behöva följa grundlagen och *auktoritet* att inneha en position i särställning.

Det kan även vara intressant att förstå den politiska makten som något rent strukturell, som den tredimensionella makten upplyser. Då maktutövningen främst sker på den politiska arenan går det att tänka sig att separera auktoriteten och inflytandet som finns inom regeringen från individernas beteende och personliga kapacitet att utöva makt gentemot någon annan, som den första dimensionen menar. Här kommer även relationen mellan ansvar och makt in. Kan man t.ex. ställas

ansvarig för sitt handlande om man enbart följer konstitutionen och strukturella förutsättningar utan att enskilt förutse konsekvenserna? Detta kan gå att applicera på att den svenska något "svagare" konstitutionen lämnar mer utrymme för personligt ansvarstagande genom att bl.a. inte ge statsministern särskilt stort utrymme, medan den tyska starkare konstitutionen lämnar mindre plats för personligt ansvar. Detta kan även förklara genom att Sverige i regel oftare har krävt ut ansvar i form av misstroendeförklaring än Tyskland och att entledigande av ministrar är lättare då även parlamentet kan avskeda dessa. Det har i analysen inte kommit fram att ett visst beteende har kunnat kopplas till de olika politiska positionerna och inte heller har någon forskning vi tagit del av haft med eller utgått ifrån beteende och individ i undersökningar på hur konstitutionellt maktfulla de olika politiska spelarna i regeringen kan tänkas vara. Det närmsta vi kommer beteende som utgångspunkt för makt är beskrivningen av det normbeteende hos de tyska RC som förklaras i Bäck (2016). Huruvida makten inom de två regeringarna tolkas som positiv eller negativ makt är inte heller något som framgått i analysen. Makt går att tolka genom Lukes teori att vara något oundvikligt och ständigt närvarande och med en något negativ betoning. Nästan som att makt är något som i regel sätter folk i offerpositioner om man inte är medveten om den. Därmed har det inte gått att värdera maktens inverkan på de två olika ländernas regering och om denne anses skapa en gynnsam politisk miljö eller en fientlig sådan.

En eventuell slutsats av detta är att makten inom de båda ländernas regeringar främst framgår genom den två- och tredimensionella synen på makt och stärker därmed även Steven Lukes tes om att den tredimensionella makten är den mest kompletta dimensionen för att förstå makt inom politiken.

7.0 Slutsats

Vår slutsats är att grundlagarnas olikheter har en stor betydelse för RCs maktbefogenhet. Tysklands konstitution ger förbundskanslern stor maktbefogenhet bl.a. på grund av att denne

beslutar om de politiska riktlinjerna, vilket ministrarna sedan får anpassa sig till. Sveriges statsminister har visst inflytande över dagordningen och är chef över ministrarna och regering, men utan rätten att bestämma över den politiska riktlinjen. Vi fick svar på vår frågeställning till den grad att vi hittade avgörande skillnader i konstitutionen som ger Tysklands RC stora maktbefogenheter som inte motsvarar Sveriges, som tidigare nämnt. Detta anser vi har visat större reella skillnader än t.ex. vad den federala och enhetsstatliga parlamentarismen har gjort för RCs och ministrarnas makt. Alla artiklar vi använt oss av som rankade länderna placerade den tyska RC bland de högsta poängen i tabellerna medan Sverige hamnade motsvarande i mitten på tabellerna/skalorna alla gånger. Detta kan ge en fingervisning på hur mycket makt RC har, baserat på grundlagen såväl som andra faktorer. Det är inte helt självklart hur makten och inflytandet ser ut “bakom stängda dörrar” och det kan finnas många aspekter som är svåra att mäta som visar på olika typer av maktbefogenheter. Detta kan handla om t.ex. normer och traditioner inom regeringen som ger RC hög bestämmanderätt och hierarkisk ställning, sådant som är svårt att få reda på via en analys av grundlagen. Det är också viktigt att utläsa vad man menar med makt, alltså “makt över vad?”, då makt över dagordningen, agendasättande, internationellt eller verkställande bara är några exempel på var makten kan riktas och syfta på. Alla olika grenar av makt som vi inte har undersökt skulle kunna ses som en svaghet i vår undersökning och ge en snedvriden bild av vårt resultat. Vi vill därför vara tydliga med att fokus har legat på det konstitutionen kan förklara.

Referenslista

Litteratur

Esaiasson, Peter – Mikael Gilljam – Oscarsson, Henrik – Wängnerud, Lena. (2007).
Metodpraktikan - Konsten att studera samhälle, individ och marknad. 3:e upplagan. Stockholm:
Nordstedts juridik AB.

Hague, Rod – Harrop, Martin. (2013). *Comparative Government and Politics. An Introduction*.
9e upplagan. New York: Palgrave MacMillan

Bergman, Torbjörn (2015). Parlamentarism. I Mattson, Ingvar – Petersson, Olof. (red) *Svensk
författningsspolitik*. 4:e upplagan. Stockholm: SNS Förlag, s 137-152.

Internetkällor

Basic Law for the Federal Republic of Germany (2017) [1949]

<https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>

1: Bundesregierung (2019). *Aufbau und Aufgaben*.

<https://www.bundesregierung.de/breg-de/themen/aufbau-und-aufgaben-390552> [hämtad 2019-
04-25]

2. Bundesregierung (2019). *Structure and tasks*. [https://www.bundesregierung.de/breg-
en/chancellor/structure-and-tasks-470508](https://www.bundesregierung.de/breg-en/chancellor/structure-and-tasks-470508) [hämtad 2019-04-25]

Bäck, Hanna - Debus, Marc - Müller, Wolfgang (2016) *Intra-party diversity and ministerial
selection in coalition governments*. New York: Springer Science+Business Media

<https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2Fs11127-016-0327-6.pdf>

Constitutionnet (u.å.) *Constitutional history of Germany*.

<http://constitutionnet.org/country/constitutional-history-germany> [hämtad 2019-04-23]

Deutschland (2018). *German Federal Ministries*.

<https://www.deutschland.de/en/topic/politics/germany-and-europe/federal-ministries>

[hämtad 2019-04-25]

Globalis (2018). *Tyskland*. <https://www.globalis.se/Laender/Tyskland> [hämtad 2019-04-23]

Grundlagsutredningen (2007) *Från statsminister till president?: Sveriges regeringschef i ett jämförande perspektiv* (SOU 2007:42) Stockholm: Justitiedepartementet

<https://data.riksdagen.se/fil/A68DB7D7-E08F-493C-AA7D-FDC2B2A3C009>

Hazan, Reuven (2014). *The evolution of the constructive vote of no-confidence and its political consequences*. Israel: Hebrew University of Jerusalem.

<https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/0c76ff3e-100d-44d0-b3cf-2cfbb7a81199.pdf>

[hämtad 2019-05-05]

Higgs, Robert (2018). Principal–Agent Theory and Representative Government. *The Independent Review*, Vol. 22, No. 3, ISSN 1086–1653, s. 479–480.

http://www.independent.org/pdf/tir/tir_22_3_12_higgs.pdf [hämtad 2019-04-27]

Investopedia (2018). *Principal-Agent Relationship*.

<https://www.investopedia.com/terms/p/principal-agent-relationship.asp> [hämtad 2019-04-27]

Lukes, Steven. (2005) [1974]. *Power: A Radical View*. 2:a upplagan. New York: Palgrave Macmillian. <http://voidnetwork.gr/wp-content/uploads/2016/09/Power-A-Radical-View-Steven-Lukes.pdf>

6: *Nationalencyklopedin* (u.å.). Enhetsstat.

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/enhetsstat> [hämtad 2019-05-02]

2: *Nationalencyklopedin* (u.å.). Exekutiv makt.

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/exekutivmakt> [hämtad 2019-05-01]

5: *Nationalencyklopedin* (u.å.). Federalism.

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/federalism> [hämtad 2019-05-02]

1: *Nationalencyklopedin* (u.å.). Författning.

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/författning> [hämtad 2019-04-17]

9: *Nationalencyklopedin* (u.å.). Konstitutionell monarki.

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/konstitutionell-monarki> [hämtad 2019-05-10]

3: *Nationalencyklopedin* (u.å.). Maktfördelningsläran.

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/maktfordelningslaran> [hämtad 2019-05-02]

7: *Nationalencyklopedin* (u.å.). Minister.

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/minister> [hämtad 2019-05-02]

13: *Nationalencyklopedin* (u.å.). Regeringschef.

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/regeringschef> [hämtad 2019-05-15]

4: *Nationalencyklopedin (u.å.).* Statsskick.

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/statsskick> [hämtad 2019-05-02]

8: *Nationalencyklopedin (u.å.).* Statsskick och politik

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/tyskland/statsskick-och-politik> [hämtad 2019-04-18]

11: *Nationalencyklopedin (u.å.).* Sverige.

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/sverige> [hämtad 2019-05-10]

O'Malley Eoin. (2007). The power of Prime ministers: a result of and expert survey.

International Political Science Review Vol. 28, No. 1. s 7-27

<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0192512107070398>

1: Regeringen (2016) *Arbetet i regeringskansliet*

<https://www.regeringen.se/sa-styrs-sverige/sa-arbetar-regeringen-och-regeringskansliet/arbetet-i-regeringskansliet/> [hämtad 2019-05-08]

3: Riksdagen (2018). *Kontrollerar regeringen.*

<http://www.riksdagen.se/sv/sa-funkar-riksdagen/riksdagens-uppgifter/kontrollerar-regeringen/>
[hämtad 2019-05-12]

2: Regeringen (2019). *Organisation.*

<https://www.regeringen.se/regeringskansliet/organisation/> [hämtad 2019-05-05]

5. Regeringen (2018). *Regeringskansliets anställda.*

<https://www.regeringen.se/regeringskansliet/regeringskansliets-anstallda/> [hämtad 2019-05-03]

6. Regeringen (2017). *Så arbetar regeringen*. <https://www.regeringen.se/sa-styrs-sverige/sa-arbetar-regeringen-och-regeringskansliet/sa-arbetar-regeringen/> [hämtad 2019-05-06]

SFS 2010:1408. *Entledigande av statsministern eller annat statsråd*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2010:1408. *Kommunerna*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2010:1408. *Regeringsbildningen*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2010:1408. *Protokoll och skiljaktig mening*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2010:1408. *Statsskickets grunder*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2010:1408. *Ärendenas beredning*. Stockholm: Justitiedepartementet.